

Between Resignation and Future Prospects.

A Research Program on Educational Pathways and Learning Processes Among Young People in Stigmatized Urban Settings in Gothenburg.

Under de senaste decennierna har det svenska samhället kännetecknats av ett ökat materiellt välstånd för merparten invånare. Många är de som har kunnat realisera drömmar om livsstilar, boende och resor som för ett par mansåldrar sedan framstod som fantasier. Dessa expanderande livsmöjligheter präglar också de krav på livet som är framträdande hos många av de unga som nu växer upp. Samtidigt har inte alla getts möjligheter att ta del av denna utveckling. Klyftorna mellan välstånd och armod har ökat under de tre senaste decennierna och stora grupper tvingas leva i relativ fattigdom med starkt begränsade möjligheter att realisera de mest ordinära av livsdrömmar (Sandberg, 2017; Therborn, 2018). Ojämlighet och fattigdom är svår att bära oavsett ålder, men när stora grupper av barn och unga tvingas leva ett strikt begränsat liv i segregation och fattigdom kan detta på sikt få konsekvenser för hela samhällets utveckling. Av den anledningen är det av vikt att vi utvecklar förståelsen för bakgrunden till skolmisslyckanden, arbetslöshet och kriminalitet. Men det räcker inte, vi måste också söka kunskap som kan utveckla pedagogiska och sociala metoder och strategier som gör det möjligt att avhjälpa dessa problem.

Forskningsprogrammet *Between Resignation and Future Prospects* består av tre kvalitativt orienterade projekt som från skilda infallsvinklar har som övergripande syfte att generera kunskaper om villkoren för ungas lärande i utsatta stadsdelar. Därutöver har programmet ett specifikt syfte som består i att utveckla kompensatoriskt pedagogiska strategier som skall möjliggöra att fler ungdomar lyckas i skolan och därmed ges bättre framtidsutsikter.

Projekt 1 är *Obehöriga äga ej tillträde* och detta har ambitionen att skapa förståelse för de erfarenheter och den livsvärld som konstituerar självförståelsen hos unga som riskerar att bli obehöriga till gymnasieskolan och därigenom få stukade framtidsutsikter. Skolforskningen har med några få undantag inte intresserat sig för denna socialpsykologiska dimension (Runfors, 2003; Rosales, 2011). Vi menar att denna kunskap är avgörande för att utveckla den förståelse som krävs för att vända utvecklingen.

Projekt 2 är *Kultur och informellt lärande som andra chans* vilket intresserar sig för den positiva utveckling som idag, parallellt med dåliga betyg och kriminalitet, växer fram i svenska förorter. Detta projekt fokuserar på den nya ungdomsorganisering som med utgångspunkt i kultur och folkbildning vill ge hopp och självrespekt åt de unga i utsatta stadsdelar. Projektet skall också undersöka hur det informella lärande som äger rum i de ungas egna sammanslutningar kan fungera inspirerande för pedagogiken i skolan. Hur möter lokalsamhället denna nya kulturrörelse och hur kan denna rörelse tillsammans med t ex. folkhögskolor och studieförbund erbjuda de som misslyckats i det formella utbildningssystemet en andra chans?

Projekt 3 är *Lokal samverkan och lärandets villkor* och avser att syna de lokala samverkansprojekt mellan skolan, andra kommunala aktörer, närings- och föreningsliv som nu blir allt vanligare i utsatta förorter. Målet med denna samverkan är att bryta segregationen och skapa nya förutsättningar för den lokala utvecklingen, inte minst för skolan.

De tre stadsdelar och skolor som Projekt 1 utgår ifrån är desamma som i Projekt 3. Delar av Projekt 2 är också förlagda till samma stadsdelar. Detta innebär att programmets olika projekt är starkt relaterade till varandra. Våra specifika frågeställningar är: a) Hur kan de ungas egna röster om de egna skolerfarenheterna ge indikationer till utvecklandet av nya pedagogiska strategier och

insatser i skolan? b) Hur kan det informella lärandet utanför skolan inspirera den pedagogiska utvecklingen i skolan? och c) Hur förhåller sig samverkansprojekten till de aspekter av ungas vardagsvillkor och möjligheter som vi undersöker i Projekt 1 och 2.

De tre projekten belyser olika aspekter av den samtida förortsutvecklingen. Att se programmets skilda utgångspunkter och forskningsfrågor som olika problem- och möjlighetsområden innebär att förorten förstås som ett helhetligt livssammanhang. Utan förståelse för spänningsfältet mellan å ena sidan den uppgivenhet som de dåliga skolprestationerna kan resultera i och å andra sidan den hoppningivande sociala mobilisering som nu växer fram i många förorter är det svårt att utveckla insatser för att bryta de sociala och kulturella mönster som idag är dominerande. Programmet är intresserat av att utveckla en förståelse för hur ungas egna erfarenheter av såväl misslyckanden som framgång kan kanaliseras och riktas mot individuellt och samhälleligt kompenserande insatser.

Den postindustriella staden, segregationen och nya krav på arbetskraften

Forskningsprogrammet är förankrat i Göteborgssamhället och sätter fokus på utsatta gruppers behov av kompensatoriska åtgärder vad gäller utbildning, kunskap och lärande. Göteborg är en stad kännetecknad av spänningar mellan den industriella epokens strukturer och den postindustriella stadens dynamik. De grupper som inte förmått anpassa sig till den dominerande samtida 'kunskaps-stadens' förvävsstrukturer har pressats ut i den urbana periferins marginaler. Kunskap och utbildningsnivå är en viktig aspekt av förståelsen för hur Göteborg blivit en starkt segregerad stad där livsvillkor och framtidsmöjligheter är så skilda att staden har svårt att hålla ihop. Samhörigheten mellan de välbärgade innerstads- och villaområdena och miljonprogramsstadsdelarna är i det närmaste obefintlig (Lundkvist, 2014). Detta är en situation som genererar frustration och friktion mellan ungdomsgrupper från olika områden, såväl som sammanstötningar mellan förortsskolor och ordningsmakten (Sernhede, Thörn & Thörn, 2017).

I Göteborg finns "utsatta" områden där majoriteten av barnen växer upp i familjer som, enligt Rädda Barnens återkommande studier, lever under fattigdomsgränsen¹. Undersökningar visar att 35 - 40 procent av de mellan tjugo och tjugofem år i de mest utsatta stadsdelarna varken är i arbete eller i studier. En central faktor bakom dessa förhållanden är skolans bristande likvärdighet (Regeringskansliet, 2012). Barn och unga från storstädernas kommunala förortsskolor är det nuvarande skolsystemets förlorare. Det finns idag ett stort antal skolor där 50 till 70 procent av eleverna lämnar nionde klass utan behörighet till gymnasieskolan, alla dessa skolor ligger i utsatta stadsdelar, ofta i storstadsområdenas ytterområde. De internationella PISA-undersökningarna såväl som Skolverkets rapporter visar att skolan inte förmår kompensera för den allt påtagligare sociala skiktningen, och att betydelsen av elevernas familjebakgrund istället tenderar att öka (Skolverket, 2012; Gustafsson & Yang Hansen, 2017). Alla har rätt till en likvärdig utbildning, men det innebär inte att alla får det. Medierna, som i olika sammanhang gärna uppehåller sig vid våldet i förorten, uppmärksammar sällan de komplexa orsaker som medverkar till att omkring hälften av eleverna i många av Göteborgs kommunala förortsskolor inte ges de förutsättningar som krävs för behörighet till gymnasiet. Att på detta sätt, år efter år, bli bortsorterad kan av de unga inte uppfattas som något annat än en form av degradering.

¹ Termen "utsatt" stadsdel skapades 1995 av Storstadskommittén. Levnadsstandarden klassades i åtta inkomstnivåer. Stadsdelar dominerade av "låga, mycket låga och extremt låga inkomster" definierades som "utsatta". Av de totalt 436 primär-områden som man delade in storstadsregionerna i hänfördes 114 till "utsatta" stadsdelar. Dessa motsvarade 25 % av totalbefolkningen i de tre storstadsregionerna. Idag skiljer polisen, mot bakgrund av kriminalitet, på "riskområden", "utsatta områden" och "särskilt utsatta" områden. Omfattningen för dessa tre kategorier är i procent av befolkningen i princip den samma som 1995.

Villkoren för att bedriva undervisning i de mest ”utsatta” stadsdelarna är präglad av att de unga är medvetna om och märkta av de sociala skillnaderna i staden. Att växa upp i en stadsdel så stigmatiserad att man ljuger om sin adress för nya vänner, där arbetslöshet och bidragsberoende är en del av vardagen och där speglingen från omvärlden gör att man ser sig själv som en andra klassens medborgare jämfört med unga från andra stadsdelar, innebär att många inte uppfattar skolan som det första viktiga steget i en livslång utbildningskedja (Sernhede, 2011). Samhällets officiella utbildningsinstitutioner är en del av det Sverige man upplever sig inte ha tillträde till. Det är också denna bakgrund som gör att många forskare nu menar att skolan i storstäderna bidrar till att stärka segregation och social skiktning (Runfors, 2003; Gustafsson, Sörlin & Vlachos, 2016). Detta forskningsprogram har ambitionen att bidra med forskningsinsatser som kan vända denna negativa utveckling.

Projekt 1. Obehöriga äga ej tillträde.

Livssammanhang, självkänsla och (o)behörighet till gymnasieskolan hos unga i utsatta stadsdelar

I denna delstudie avser vi att studera elevers självförståelse och framtidsplaner genom att ta del av deras upplevelser och erfarenheter av sin samlade skolgång. Vi ämnar intervjua elever i nionde klass som studerar på skolor i vilka en stor andel av eleverna inte blir behöriga till gymnasieskolan. Forskningen är enig om att utbildning har fått en allt större betydelse för ungdomars framtida livschanser och möjligheter till arbete. Gymnasieskolan har utifrån detta perspektiv ofta framhållits som det viktigaste steget mot arbetslivet och högskolestudier (Socialstyrelsen, 2010; SOU 2017:35). Samtidigt finns det mycket som talar för att det i själva verket är betygen från grundskolan som villkorar elevernas framtid. Endast åtta procent av eleverna som inte är behöriga till något av de nationella programmen lämnar gymnasiet med en examen efter fyra år (Skolverket, 2017). Sammantaget visar detta att vikten av att lämna grundskolan med behörighet till gymnasieskolan har stor betydelse för elevernas framtidsutsikter.

Parallellt med att betydelsen av utbildning har blivit allt större har resultatskillnaderna mellan skolor ökat markant och en allt större andel elever i allmänhet, och på vissa skolor i synnerhet, hamnar efter i utbildningssystemet genom att inte nå upp till kraven för behörighet till gymnasieskolan (Skolverket, 2012, 2018). Under de senaste två decennierna har elever i årskurs nio som saknar behörighet till något av gymnasieskolans nationella program ökat från 8 till 16 % och på vissa skolor, framförallt i storstädernas socialt utsatta stadsdelar, saknar idag 60 till 70 % av eleverna behörighet (Skolverket, 2019). Elever med utländsk bakgrund, i synnerhet de som har invandrat efter ordinarie skolstart, samt elever med lågutbildade föräldrar är de som främst är drabbade. Pojkar är också i något högre grad obehöriga jämfört med flickor (Skolverket, 2019). Dagens skola förmår därmed inte ge alla elever, oavsett bakgrund och förutsättningar, en god och likvärdig utbildning (Gustafsson, Sörlin & Vlachos, 2016). Mot bakgrund av att elever med oavslutade gymnasiestudier löper större risk att hamna i utanförskap senare i livet är det anmärkningsvärt att det finns så lite *kvalitativ* forskning med fokus på elevernas egna berättelser om sina skolerfarenheter.

Syftet med denna delstudie är därför att undersöka hur flickor och pojkar i nionde klass som går på skolor i vilka en stor andel av eleverna blir obehöriga till gymnasieskolan förstår sin skolgång samt hur de beskriver sin förståelse av sig själva i relation till skolan. Studien syftar vidare till att generera kunskaper och insikter som i förlängningen kan möjliggöra kompenserande strategier för att fler ska kunna bli behöriga till gymnasieskolan. Internationell forskning visar att även små barn är starkt påverkade av social status och slår fast att när vi blir diskriminerade sänks vår självkänsla och därmed också vår förmåga att prestera (Wilkinson & Pickett, 2018). Även svensk forskning har uppmärksammat att den självdegradering som är konsekvensen av segregation och fattigdom

har betydelse för skolbetygen (Runfors, 2003). Men det finns ingen forskning som trängt närmare in i denna dimension via djupintervjuer. I forskningen talas det om grannskapseffekt, dvs att faktorer utanför skolan på olika sätt läcker in i och påverkar elevernas såväl som lärarnas inställning till skolan och lärandet (Gustafsson, Katz och Österberg, 2017; Kearns & Parkinson, 2001). Vi avser i denna pionjärstudie att med utgångspunkt i elevernas egna berättelser fånga deras självförståelse mot bakgrund av relationen till sin hela livssituation. Studien har fokus på hur eleverna upplever sin skolgång och hur de förstår sin egen position i det svenska skolsystemet såväl som i det svenska samhället i sin helhet. Studiens frågeställningar är:

- Hur påverkar (risken för) bristfälliga skolprestationer de ungas självkänsla samt hur de förhåller sig till de krav från samhället som riktas mot individen?
- Vilka framgångsfaktorer lyfter de elever som lyckas med sin grundskoleutbildning fram?
- Vilka framtidsutsikter ser eleverna med avseende på utbildning och arbete mot bakgrund av sina skolerfarenheter?
- Vad uppfattar eleverna som möjliggörande såväl som begränsande omständigheter för en lyckad skolgång, i t.ex. familjen, sociala relationer, lokalsamhället och skolan?
- Vilka stödstrukturer, verktyg och resurser för att lyckas i skolan efterlyser eleverna?
- Vad upplever eleverna som motiverande och inspirerande för kunskapssökande?
- Vilka eventuella strategier använder man sig av för att möjliggöra behörighet till gymnasieskolan?

Sammantaget innebär detta att vår analytiska ansats handlar om hur social bakgrund, kön, plats och etnicitet/"ras" strukturerar elevernas utbildningsstrategier, behov och självförståelse.

Tidigare forskning om ungas skolgång och karriärvägar har till stor del studerat övergången från gymnasieskolan till arbete eller högre studier (Ripamonti, 2017). Färre studier har uppmärksammat betydelsen av övergången mellan grundskola och gymnasieskola. Statistik från Skolverket (2017) visar att av de elever som 2014 läste på introduktionsprogram var det så många som 47 procent som inom fyra år hade lämnat gymnasieskolan utan någon examen. För många elever riskerar därmed de ofullständiga betygen från grundskolan att leda vidare till oavslutade gymnasiestudier (Dovemark & Beach, 2015). Forskning lyfter hur denna grupp av unga är markant överrepresenterade bland arbetslösa och bland unga som mottar försörjningsstöd (Lundahl et al., 2017). Relativt få studier har uppmärksammat elevernas egna röster. Informanterna har då oftast varit i senare tonår/unga vuxna. Dessa studier indikerar bland annat att de unga har saknat motivation och rätt stöd från skolans personal för att hantera svårigheter i skolan (Lundahl et al., 2017; Ripamonti, 2017; Vogt, 2017). Sammantaget behövs det därför mer kunskaper om de elever som är i fokus för denna studie och deras egna röster om hur de ser på sin situation samt hur denna situation kan förstås i relation till deras egen självförståelse, syn på utbildning och framtid.

Teorianknytning och metodologiska överväganden

Delstudien tar sin teoretiska utgångspunkt i konstruktionistiska och kritiska perspektiv, vilka förmår omfatta individers sårbarhet och utsatthet samt agentskap och motstånd i relation till både diskursiva och materiella villkor (Foucault, 1976/2002; Butler, 2005; Ahmed, 2007). Med elevens t.ex. "livssammanhang" eller "skolgång" avses; a) diskursiva villkor i form av faktorer som tilltal och kategoriseringsprocesser kopplat till t.ex. stigmatisering/andrafiering eller upplevelse av omgivningens stöd/avsaknad av stöd (Butler, 2005; Vinthagen & Lilja, 2009), b) materiella villkor så som ekonomi, förutsättningar för studier eller egen utveckling och en konkret tillgång till vissa möjliggörande aspekter som socialt stöd eller möjlighet att efterfråga stöd relativt sin skolgång (Ahmed, 2007; Åsberg et al., 2012). Maktordningar som kön, klass, etnicitet/"ras" och plats ses här som betydelsebärande för självförståelse, erfarenheter, strategier och behov såväl som social

skiktning, utsatthet och agentskap. Vårt anslag aktualiserar därmed vikten av ett intersektionellt perspektiv (de los Reyes & Mulinari, 2005; Åsberg et al., 2012).

Vi avser att genomföra fokusgruppsintervjuer (Silverman, 2006) såväl som individuella intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2014) med elever i nionde klass fördelat på tre grundskolor i Göteborg. Dessa tre skolor är samma skolor som studeras i Projekt 3. Urvalet av elever och skolor utgår ifrån tillgänglig betygsstatistik med fokus på de skolor där 40–70 % av eleverna går ut nian utan gymnasiebehörighet. På var och en av de tre skolorna kommer vi att genomföra fyra fokusgruppsintervjuer. I varje grupp deltar 4–6 elever, vilket är en beprövad storlek (Morgan, 1997). Följaktligen kommer vi att göra fokusgruppsintervjuer med cirka 60 elever, separat uppdelade mellan pojkar och flickor för att skapa relativ homogenitet (Kitzinger, 1995). Dessa intervjuer kommer att genomföras under delstudiens första år. Under delstudiens andra år kommer även individuella intervjuer att genomföras med 20 av de niondeklassare som deltog i fokusgruppsintervjuerna. Syftet med dessa intervjuer är att följa upp frågor som kommit upp i analysarbetet från de tidigare intervjuerna, fördjupa centrala teman från dessa samt i högre grad fokusera på individuella och personliga frågor vilket fokusgruppsintervjuens karaktär och potentiella grupptryck och självrensning kan förhindra (Silverman, 2006). Samtliga intervjuer kommer att spelas in samt därefter transkriberas. Arbetet kommer att genomföras i enlighet med de rådande etiska riktlinjer för forskning som anges av Vetenskapsrådet (2017).

Projekt 2. Kultur och informellt lärande som andra chans.

Ungas egenstyrda praxisgemenskaper och lärande i utsatta stadsdelar

De sociala spänningar som skapats genom segregation och inkomstklyftor har under senare tid lett till konfrontationer mellan förortsungdom och ordningsmakten. En av de mer, också internationellt uppmärksammade händelserna var de som ägde rum efter polisens dödskjutning av en invånare i Stockholmsförorten Husby 2013 (de los Reyes & Hörnqvist, 2017). Göteborg, Malmö, Örebro, Södertälje och Uppsala är andra städer där den sociala oron tagit sig liknande uttryck. Parallellt med kravaller har det i flera utsatta förorter, växt fram en ny form av social mobilisering med utgångspunkt i kulturproduktion. Projekt 2 har för avsikt att undersöka bakgrunden till och framväxten av dessa nya former av ungdomligt skapade organisationer som kan ses som reaktioner på och alternativ till stenkastning, brandbomber och poliskonfrontationer. Projektet har kontakt med tre lokala verksamheter i Göteborgs förorter. Projektet vill i första hand uppmärksamma och undersöka hur dessa nya organisationer betonar kunskap och lärande som centrala aspekter för att stärka självkänsla och ge framtidsutsikter för såväl individen som för stadsdelen. Det finns hos dessa grupper också ett intresse för att plocka upp element från och söka anknytning till svensk folkbildningstradition. Forskning har, som redan påpekats, visat att många ungdomar i utsatta förortsområden har sådan bakgrund att den habitus och det kulturella kapital man är i besittning av har begränsad relevans för deras förmåga att ta sig fram i skolan, vilket begränsar dessa ungdomars handlingsutrymme och lärande i det formella lärande som äger rum i officiella utbildningsinstitutioner (Bunar, 2001, 2005). Projektets ambition är att undersöka vad och hur de unga lär sig i sammanhang de själva konstituerar. Lärandet tar här sin utgångspunkt i den kunskap som de unga själva anser sig behöva. På ett liknande sätt som den svenska arbetarklassen en gång fann en väg ut ur sin marginalposition genom folkbildningen, kräver delar av dagens förortsungdom tillträde till samhällsgemenskapen genom att artikulera sin position via olika former av kulturproduktion som kan möjliggöras via folkbildningens mer informella lärande. Exempel på detta är studiecirkel i musik, dans, teater osv., konferenser, inspelningsstudios, skrivarcirkel, läxhjäpsgrupper, exitprocesser där före detta kriminella ges möjligheter att byta liv, olika former av utställningar, musik och poesifestivaler. Dessutom har unga i dessa stadsdelar

insett nödvändigheten av att starta egna folkhögskolor och man har gått in med ansökningar till folkbildningsrådet om att få starta en sådan.

Folkbildningsforskningen har betonat bildning som en fri och livslång process, där varje individ använder sina respektive individuella möjligheter (Gustavsson, 2017). De föreningar vi ämnar studera har uppmärksammat att folkbildningen i Sverige hänger tätt ihop med demokratiseringsprocessen under förra seklet. Projektet har valt ut tre föreningar/verksamheter som alla startats av de som bor och verkar i utsatta bostadsområden. Samtliga verksamheter har en agenda som siktar in sig på självstärkande aktiviteter och lokal mobilisering via olika former av lärande och kunskapssökande.

Neutrala föreningen i Biskopsgården är en förening startad av svensk-somalier som ansåg att samhället inte kunde åtgärda problemen med arbetslöshet, kriminalitet och dåliga skolresultat. Därför gick medborgare samman och startade föreningen med stöd från *Röda Korset*. Föreningen bedriver idag en lång rad olika aktiviteter riktade mot barn och unga. Det handlar om idrottsverksamhet, tjejgrupper, läxhjälp, hälsoarbete samt en så kallad Lotsverksamhet som riktar sig till arbetslösa ungdomar. Vi har för avsikt att titta närmare på föreningens kulturprojekt som har pedagogiska ansatser och som drivs i samarbete med *Folkteatern* i Göteborg. Dessutom avser vi att följa den utbildningsverksamhet som är knutet till det Community center som föreningen driver i samarbete med den lokala hyresgäsföreningen.

En annan verksamhet som Projekt 2 har för avsikt att studera är de skrivarcirklar som bedrivs av kulturföreningarna *Qalam* med säte i Bergsjön och *Mix Poetry* från Angered. En av de mer uppmärksammade händelser som inte handlat om kriminalitet, våld och dåliga skolresultat i svenska förorter är de arrangemang som är knutna till *Ortens bästa poet*. Detta är en nationell poesi-uppläsningstävling som organiseras av organisationen *Förenade Förorter* och som drar till sig tusentals intresserade ungdomar från många förorter runt om i Sverige, inte bara i de tre storstäderna. Den poesirevolution vi nu kan se bärs upp av ungdomar som kan ses som förlorare i det officiella skolsystemet men som formerat sig i egna sammanslutningar för att genom en ny form av ”stå-upp-poesi” uttrycka sina tankar, sin frustration och sina drömmar. Publicistklubben i Västra Sverige gav 2018 års Dawit Isaak-pris till skrivarskolan Qalam.

Den tredje verksamheten som Projekt 2 har för avsikt att studera är *Ortens röster*. Detta är ett interaktivt Instagram-konto som drivs av unga kvinnor med hemvist i olika stadsdelar i Göteborg. *Ortens röster* arrangerar konferenser, seminarier och studiecirklar, samt gör t.ex. olika former av inbrytningar i etablerade medier. *Ortens röster* har också satt igång ett omfattande dokumentationsarbete som handlar om att låta göteborgare med relation till ”Orten” berätta sina livshistorier. När *Ortens röster* framställer syftet med sin verksamhet framgår det att man vill skapa en plattform för att människor från orten skall kunna göra sina röster hörda och att skapa en plats där de kan berätta om sina erfarenheter av rasism, utanförskap och misogyni.

Syftet med Projekt 2 är att undersöka hur unga vuxnas informella och egenorganiserade lärande utanför skolan struktureras, samt hur identiteter, kunskaper och färdigheter utvecklas i de ungas egna och frivilligt skapade praxisgemenskaper. I vilken utsträckning kan dessa erfarenheter var av värde för skolan? De frågeställningar som vägleder projektet är följande:

- Hur gestaltar sig de ungas lärande utifrån de egenskapade villkoren för kunskapssökande inom de tre verksamheterna?
- Hur kan de ungas omvärldsförståelse, identiteter, kunskaper, färdigheter och estetiska uttryck som de utvecklar förstås i förhållande till skolan och dess formella lärande?

- Hur kan skolan ta tillvara erfarenheter och kunskap från de ungas organiserande av lärande?
- Vilken betydelse har sociala medier och hur används de för kommunikation, mobilisering och representation inom dessa verksamheter och i sin omvärldskontakt?
- I vilken utsträckning är dessa verksamheter förmögna att upprätta dialog med medier, politiker och kommunala tjänstemän?

Teorianknytning och metodologiska överväganden

Studier av ungas lärande i ett område präglad av segregation och multidimensionell fattigdom är komplexa och mångdimensionella. Därför är en begränsning till endast en teoretisk utgångspunkt i det närmaste omöjlig. Det föreslagna projektet är väl förtroget med samtida forskning om etnicitet, segregation, marginalisering och nyfattigdom (Molina 1997, Bourdieu et al 1999, Wacquant 2008). En annan av projektets ansatser vilar på kulturstudier om meningsskapande symboliska praktiker (De Certeau 1984, Hall 1997). Postkolonial teori är också en given utgångspunkt (Fanon 2008, Appadurai 1997). Projektet har också influerats av samtida urbanteori (Dikeç 2007, Harvey 2009) med fokus på relationen mellan social ordning, plats, identitet och medborgarskap. För närläsning av de läroprocesser som är inbegripna i de ungas verksamheter kommer projektet att utgå från teorier om lärande och praxisgemenskaper (Vygotskij, 2001; Wenger, 1998).

Den metodiska utgångspunkten för Projekt 2 är etnografi (Beach, 1995; Willis, 1981, 2001). Vi kommer att producera data genom deltagande observationer, individuella intervjuer såväl som fokusgruppsintervjuer. Observationer av de ungas deltagande i olika former av praxisgemenskaper innebär att vi kommer att följa verksamheten på plats, det kan handla om studiecirkelverksamhet, uppläsningar, seminarier, möten osv. Observationer kommer även att göras genom så kallad "netnografi", dvs. genom att studera hur de unga vi följer interagerar och kommunicerar via sociala medier (Berg, 2015). Vårt urval av deltagare/informanter grundas på det som Morgan (1998) kallar för 'purposive sample' och svarar mot projektets syfte. De individuella intervjuerna är semistrukturerade och spelas in för att sedan transkriberas. Intervjuerna kommer att äga rum i de sammanhang som är de ungas egna miljöer. Fokusgruppsintervjuerna kommer om möjligt också att ta med föräldrar och andra i områdena verksamma individer. Enligt Wibeck (2000) kan fokusgruppsintervjuer beskrivas som ett "tänkande samhälle i miniatyr". Genom fokusgrupperna har vi också ambitionen att öppna upp för en dialog med den lokala skolan och kommunala tjänstemän omkring lärandets villkor i den segregerade multietniska förorten.

Projekt 3. Lokal samverkan och lärandets villkor.

Vad händer med de ungas lärande när offentlig, privat och idéburen verksamhet möts?

I denna delstudie undersöks tre samverkansprojekt som arbetar utifrån "Skolan som arena". Denna modell är ett initiativ från Göteborgs stad och kan i stora drag beskrivas som en samling åtgärder med syfte att höja elevernas måluppfyllelse genom att öppna upp skolan mot lokalsamhället. I Göteborg har denna satsning anammats av flera skolor som är lokaliserade i stadsdelar som av polisen kategoriserats som särskilt socialt utsatta områden. Ett kännetecken för dessa är, som tidigare nämnts, att omkring hälften av eleverna lämnar grundskolan utan behörighet till gymnasiet. För unga som växer upp i områden präglade av fattigdom och hög arbetslöshet har den låga måluppfyllelsen i skolan framställts som en grund för social oro och kriminalitet. I skolsammanhang har därför också samverkan mellan skola, civilsamhället och andra aktörer beskrivits som ett sätt att minska risken för uppkomsten av ungdomsrelaterade problem (Dahlstedt & Ekholm, 2018; Holmberg, 2016). Samverkansprojekt inom offentliga verksamheter är i sig inget nytt. Men samverkan har blivit något av ett samtida ledord inte minst för att hantera olika sociala problem (Lindberg, 2018). Denna utveckling kan ledas tillbaka till slutet av 1980-talet då socialt

företagande och ett starkt civilsamhälle anfördes som ett komplement till det offentliga välfärdssamhället och ett sätt att stärka den lokala demokratin (Levander, 2011). Kritiska röster menar att denna utveckling har omvandlat välfärdssystemet till en kvasi-marknad där medborgare, företag och organisationer köper och säljer tjänster på ett sätt som innebär en förskjutning av ansvaret för välfärdsuppdraget från staten till individen och frivilligsektor (Youdell & McGimpsey, 2015). Det går idag att konstatera att gränserna mellan vad som är privat, offentligt och idéburet socialt företagande inte längre är lika tydliga. Privata företag ägnar sig åt sociala insatser som läxhjälp, finansierar skolutflykter eller anordnar ferieaktiviteter för elever. Samtidigt har de idéburnas organisationer med tiden kommit att institutionaliseras, och producerar idag en stor del av de välfärdstjänster som köps av kommuner och landsting. Parallellt har det skett en bolagisering av kommunala verksamheter och både inom idéburna organisationer och kommuner används termer som koncern och direktör för att beskriva organisation och dess ledning (Levander, 2011). Förespråkare för denna utveckling har framhållit att dagens samhällsutmaningar också behöver en förändring av gränserna mellan privat, offentligt och idéburet för att möjliggöra nytänkande samverkanskonstellationer mellan olika organisationer och samhällssektorer. Utifrån detta perspektiv innebär samverkansprojekt som ”Skolan som arena” en möjlighet att utveckla innovativa lösningar och metoder vilka bidrar till social förbättring på individ- och samhällsnivå (Lindberg, 2018).

Det övergripande syftet med detta Projekt 3 är att undersöka ”Skolan som arena” mot bakgrund av de behov och utmaningar som identifieras i Projekt 1 och 2. Projektet vill bidra med en teoretiskt och empiriskt grundad kunskap om olika samverkansinsatser möjligheter att bidra till högre måluppfyllelse i skolan och ett tryggare närområde. Inom samhällsvetenskaplig forskning är intresset för hur olika sociala problem tolkas och begripliggörs centralt. Utgångspunkten är att vad som definieras som ett socialt problem inte är något objektivt givet faktum. Vad som framträder som ett problem är beroende av de kunskaper och förklaringsmodeller som etablerats inom olika institutioner i samhället (Hacking, 2004). De mål och insatser som formuleras och tar form inom ”Skolan som arena” kan alltså förstås som att de också konstituerar vad som är problemet och möjliggör vissa åtgärder och förklaringar, samtidigt som andra insatser och tolkningar kommer att framstå som mindre lämpade eller trovärdiga (Bacchi, 2016). Mot denna bakgrund blir de vägledande frågeställningarna:

- Hur förhåller sig involverade aktörer kring de behov och utmaningar som finns på skola och i närområde? I vilken utsträckning görs elevers och ungas egna röster hörda?
- Hur resonerar involverade aktörer kring vilka föreningar, organisationer och företag som bjuds in till att delta och samverka inom ”Skolan som arena”?
- Vilken relation till skolan och lokalsamhället har och utvecklar de aktörer som involveras i ”Skolan som arena”? Vilka är deras motiv för medverkan och hur ser eventuella målkonflikter i samverkansgruppen ut?
- Vilka är de insatser som vidtas och genom vilka insatser engageras olika aktörer i ”Skolan som arena”? Hur förhåller sig dessa insatser till de lokalt organiserade verksamheter som drivs av unga och vuxna i dessa stadsdelar?

Teorianknytning och metodologiska överväganden

Teoretiskt kan dessa insatser utifrån samverkan och partnerskap mellan offentliga, privata- och idéburna organisationer betraktas som en form av styrning för att hantera samhälleliga problem som blivit allt vanligare under de senaste decennierna (Dahlstedt & Ekholm, 2018). Med styrning avses här avsikten att definiera och förstå ett problem så att lösningar möjliggörs som leder till förändringar av exempelvis individens beteende, en miljö eller en organisation, utifrån vad som uttrycks som eftersträvansvärt (Dean, 2002). Styrningen är alltså i detta sammanhang ett vidare

begrepp än de lagar som regleras av staten och innefattar exempelvis hur individer förmås till att själva välja att göra vad som definieras som det önskvärda genom utbildning och kunskaps-spridning i samhället (Lemke, 2002).

Urvalet i studien är tre högstadieskolor som är lokaliserade i utsatta områden där omkring hälften av eleverna lämnar grundskolan utan behörighet till gymnasiet. Sedan 1990-talet har skolorna och stadsdelarna i studien varit föremål för en rad olika sociala insatser. Skolorna har även vid ett flertal tillfällen förekommit i medierapporteringar om skolor med otrygg arbetsmiljö och dåliga skolresultat. En pilotstudie finansierad av *Jämlikt Göteborg*, har genomförts under 2018/2019. Genom denna har kontakter etablerats med lokala tjänstemän, skolpersonal, vårdnadshavare och elever, kommunala och privata bostadsbolag, anställda och volontärer i idéburna organisationer, privata företag, samt polis. Resultatet har presenterats i ett PM till Göteborgs stad och i en vetenskapligt granskad artikel (Lunneblad, 2019).

Studien genomförs som tre fallstudier med fokus på den samverkan som sker i relation till "Skolan som arena". Vi avser att både jämföra de olika modeller som utvecklas, men också bidra med djupare förståelse av enskilda fall utifrån dess lokala förutsättningar. Projektet kommer att ha en explorativ forskningsdesign, då det är omöjligt att i förväg med säkerhet bestämma vilka individer och organisationer som kommer att visa sig spela en betydande roll i hur modellen "Skolan som arena" kommer att utvecklas i de olika stadsdelarna (Lunneblad, 2019). Inledningsvis kommer det forskningsteam som jobbar inom Projekt 3 att genomföra observationer under möten där målsättning och verksamhet inom "Skolan som arena" diskuteras. Vidare kommer vi att genomföra intervjuer med vad som har identifierats som nyckelpersoner, detta kan vara lokala tjänstemän, representanter från idéburna organisationer, privata aktörer, anställda på bostadsbolagen, samt elever och vårdnadshavare som deltar i aktiviteter inom "Skolan som arena". (Intervjuer med invånare i närområdena som inte är involverade i "Skolan som arena" ingår i de andra delstudierna och kommer på så sätt att vara tillgängliga för analys). Intervjuerna genomförs utifrån öppna frågor om uppdrag, aktiviteter och deltagande i "Skolan som arena". Samtliga intervjuer kommer att spelas in och därefter transkriberas. Förutom intervjuer och observationer kommer även mötesanteckningar, lokala policydokument, reportage i media och den interna dokumentation som genomförs inom ramen för "Skolan som arena" analyseras. Forskningen kommer att genomföras i enlighet med rådande etiska riktlinjer för forskning (Vetenskapsrådet, 2011).

Analysen genomförs utifrån den analysmodell som Carol Bacchi (2016) utvecklat för att studera hur "sociala problem" konstitueras genom olika sociala åtgärder. Detta görs genom att analysera de behov och utmaningar som beskrivs av de aktörer som deltar i relation till det resultat och de processer som genereras genom insatsen. Betydande är även vilka utgångspunkter som blir tongivande beroende på vilka aktörer som involveras i projektet. Vidare läggs ett stort fokus i analysen på att identifiera de insatser och former av samverkan inom "Skolan som arena" som bidrar till högre måluppfyllelse i skolan och ett tryggare närområde.

Research design för *Between resignation and Future Prospects*

Programmets övergripande syfte är att generera kunskaper om villkoren för ungas lärande i utsatta stadsdelar. Vidare eftersträvar programmet att utveckla insikter, strategier och arbetssätt som skall möjliggöra att fler ungdomar lyckas i skolan och därmed ges bättre framtidsutsikter. För att bidra med kunskaper kring dessa frågor används en kvalitativ forskningsdesign med utgångspunkt i tre empiriska delstudier. Resultaten från delprojekten analyseras både vart för sig men även

övergripande med syfte att resultera i en analys som inbegriper en syntes av forskningsprogrammet som helhet.

För att nå kunskaper om hur elever i nionde klass på skolor där en stor andel av eleverna blir obehöriga till gymnasieskolan, förstår sig själva i relation till skolan avser vi att genomföra fokusgruppsintervjuer och individuella intervjuer med elever i nionde klass fördelat på tre grundskolor i Göteborg (samma skolor som i Projekt 3).

För att nå kunskaper om unga vuxnas informella och egenorganiserade lärande avser vi att följa ungas studiecirkelverksamhet, uppläsningar, seminarier, och möten, samt hur ungdomarna interagerar och kommunicerar via sociala medier.

För att få kunskaper om de samverkansmodeller som äger rum inom ramen för ”Skolan som arena” avser vi att genomföra observationer av verksamheten samt intervjuer med skolpersonal, elever, vårdnadshavare, lokala tjänstemän, idéburna organisationer, privata aktörer och bostadsbolag.

Genom en analytisk ’triangulering’ binds de tre delprojekten samman. Kunskaper utifrån Projekt 1 om behov och självbild hos elever som riskerar att misslyckas i skolan blir här en av utgångspunkterna för att förstå de insatser och det stöd som dessa elever behöver för att bli behöriga till gymnasieskolan. I Projekt 2 blir förståelsen för och kunskapen om de ungas egen självmobilisering och lärande sedd som en viktig lokal resurs och ett komplement till det lärande som sker i skolan. I Projekt 3 studeras de insatser som genomförs i ”Skolan som arena” vilka är riktade mot att åtgärda de svårigheter som unga står inför i skolan. Här blir kunskaper från Projekt 1 och 2 en viktig del av diskussionen om huruvida dessa samverkansåtgärder har förutsättningar att lyckas. Kunskaper från Projekt 3, om samverkan mellan skola och stadsdel, blir också intressanta för förståelsen av de ungas självorganisering. Att tänka samman de tre projekten ger oss möjlighet att analysera *vilka* insatser som blir betydelsebärande för olika deltagare. Därigenom blir det möjligt att skapa ”modeller” för hur man kan stödja och möjliggöra ungas lärande i socialt utsatta stadsdelar. Forskningsprogrammet har på så sätt goda möjligheter att bidra med mångfacetterade kunskaper utifrån delprojekten, såväl som att fånga ett större perspektiv på hur insatser i skolan och i stadsdelen är relaterade till varandra. Detta ökar möjligheterna för fler ungdomar att lyckas i skolan och därmed ges bättre framtidsutsikter.

Praktisk relevans och förväntade resultat

Skolan bör sträva efter att vara en del av och förstå sin samtid. För detta krävs förståelse för såväl ungas bristande förutsättningar som den kraft som finns i ungas egenstyrda lärande. Dessutom behövs en förståelse för hur olika aktörer kan samverka för att förbättra elevernas måluppfyllelse. Programmets ambition att knyta samman dessa olika dimensioner är banbrytande och dess besättning borgar för den tvärvetenskaplighet som krävs. Medarbetarna är disputerade i pedagogik, socialt arbete, sociologi och företagsekonomi. Flera är verksamma inom det tvärvetenskapliga ämnet barn- och ungdomsvetenskap och har drivit flera större tvärvetenskapliga forskningsprojekt inom detta forskningsfält. Resultat och slutsatser från programmet kommer att ge värdefulla kunskaper för en rad professioner som möter ungdomar i sitt arbete. Programmet siktar på att utöver författandet av vetenskapliga artiklar också författa en tredelad monografi, dessutom har vi ambitionen att arrangera seminarier, konferenser och utbildningsdagar för lärare, skolläda, kommunala tjänstemän, bostadsbolag och andra berörda under projekttidens sista 6 månader.

